

професію і самостійне набуття професійно-значущих знань, пізнавальна самостійність, сформованість умінь і навичок самостійної роботи, здатність до аналітичної діяльності, психофізіологічна готовність до здійснення самостійної навчальної діяльності.

Література

1. Дистервег А. Избр. пед. соч. – М., 1956. – С. 118.
2. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология: Учеб. пособие. – Ростов н/Д.: Изд-во „Феникс”, 1997. – 480 с.
4. Ковалев А.Г. Личность воспитывает себя. – М.: Политиздат, 1983. – 256 с.
5. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Издательский центр “Академия”, 2001. – 272 с.
6. Основы общей психологии / С.Л.Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. – 720 с.

С.В.Мантуленко

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

В статье рассматривается содержание понятия “готовность” к различным видам деятельности, и к профильному обучению. Представлены условия, которые будут позитивно влиять на формирование готовности будущих учителей к профильному обучению старшеклассников.

The article deals with the conception of readiness for different kinds of activities and professional oriented training. The conditions which will have a positive influence on forming of prospective teacher readiness for professional oriented training of senior pupils are submitted for consideration.

Процеси Європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності. Не стала винятком і освіта. Україна чітко визначила орієнтири на входження в освітній простір Європи, здійснюючи модернізацію освітньої діяльності

в контексті Європейських вимог Болонського процесу. У зв'язку з цим гостро постає проблема якості підготовки спеціалістів різноманітних областей професійної діяльності, зокрема підготовки педагогічних кадрів. Тому найважливішим завданням вищої педагогічної школи є підготовка фахівців з високим рівнем професіоналізму, здатних адаптуватися і активно діяти в умовах сучасної школи. Яка знаходиться сьогодні на порозі суттєвих змін, впровадження профільного навчання в старшій школі. Що здійснюється на основі розробленої Концепції профільного навчання в старшій загальноосвітній школі, базою для якої став Закон України „Про загальну середню освіту”, постанови Кабінету Міністрів України від 16.11.2000р. №1717 „Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на 12-річний термін навчання [3].

Одним із показників високого рівня професіоналізму є готовність майбутнього вчителя до професійної діяльності. Виходячи з цього, великого значення у вирішенні цієї актуальної проблеми набуває формування готовності майбутніх вчителів до профільного навчання старшокласників.

У педагогіці проблема готовності випускника до окремих видів педагогічної діяльності розглядається у роботах багатьох вчених: Р.І.Пенькової (до роботи класного керівника), В.О.Сластьоніна, К.К.Платонова, А.Ф.Линенко, Є.Г.Шаїн (до професійно-педагогічної діяльності), М.Н.Конишевої (до роботи з естетичного виховання), І.П.Федорова (до інноваційної діяльності), Л.В.Кондрашової (до вчительської діяльності), Л.В.Григоренко (до самостійної діяльності), В.В.Морозова (до діалогічного навчання) та інші.

Проблема формування готовності майбутніх вчителів до профільного навчання в умовах вищої педагогічної школи, досить нова, і поки що не знайшла всебічного відображення в психолого-педагогічній літературі.

Існують різні підходи у трактуванні поняття „готовність”. Так Н.Д.Левітов це поняття характеризує як „передстартовий стан” [6].

М.А.Котик у поняття „готовність” крім стійких рис особистості включає і ситуативні фактори спеціальних завдань, стосовно яких формується готовність [4]. М.І.Дьяченко,

Л.О.Кандибович, В.А.Пономаренко під готовністю розуміють активно діяльний стан особистості, що відбиває зміст завдання, яке поставлене, і умови майбутнього його виконання [2].

Отже „готовність” містить у собі усвідомлення завдання, моделей, ймовірної поведінки, визначення оптимальних способів діяльності, оцінку своїх можливостей у їхньому співвіднесенні з майбутніми труднощами і необхідністю досягнення визначених результатів.

Розглянемо це поняття у більш вузькому форматі “готовності до педагогічної діяльності”. У роботі В.О.Сластьоніна професійна готовність – це інтегральна якість особистості, початок формування якої лежить у підструктурі досвіду, тобто зумовлена в першу чергу знаннями, вміннями та настановами. А ядро професійної компетентності вчителя складає його психолого-педагогічна підготовка [7]. К.К.Платонов відмічав, що професійна готовність – це суб’єктивний стан особистості, яка вважає себе підготовленою і здатною до виконання відповідної професійної діяльності і прагнуча її виконувати [6].

Найбільш повне визначення готовності випускника педагогічного вузу до вчительської діяльності дає Л.В.Кондрашова, зауважуючи на тому, що педагогічна діяльність розглядається як цілісний об’єкт дослідження, при чому увага приділяється не окремим її елементам, а тим взаємозв’язкам, які конструюють систему діяльності і є її суттєвими характеристиками. Такою системоутворюючою характеристикою є морально-психологічна готовність випускника педвузу до роботи.

Морально-психологічна готовність випускника педвузу до педагогічної праці – це складне сполучення психічних особливостей та моральних якостей особистості, які становлять основу установки майбутнього вчителя на усвідомлення функцій педагогічної праці, професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвіднесення своїх здібностей з подоланням труднощів, які виникають при вирішенні професійних завдань та досягненні спланованих результатів [5].

Аналізуючи вище зазначенні поняття, слід зауважити, що підходи до визначення самої суті “готовності” досить

неординарні. Деякі вчені розглядають готовність як установку (школа Д.М.Узнадзе), якість особистості (К.К.Платонов), психічний стан (М.І.Дьяченко, Л.О.Кандилович), складне особистісне утворення (Л.В.Кондрашова і В.О.Сластьонін).

Розкриваючи специфіку окресленої нами проблеми, слід зазначити, що для визначення вихідних даних готовності до профільного навчання необхідно перш за все розкрити його теоретичні параметри.

Отже, з'ясуємо поняття „профільне навчання”. У „Концепції профільного навчання в старшій школі” воно трактується як вид диференційованого навчання, що передбачає врахування освітніх потреб, нахилів, здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення [3]. Існують і інші підходи до визначення поняття профільне навчання, наприклад: Б.Біляк розглядає профільне навчання як систему спеціалізованої підготовки старшокласників, направлену на те, щоб зробити процес їх навчання більш індивідуальним, таким, який би відповідав запитам і орієнтирам, здатним забезпечити свідомий вибір майбутньої професійної діяльності [1].

Зробивши детальний аналіз трактовки поняття “профільне навчання”, слід зазначити, що головною умовою профілізації сучасної школи є забезпечення таких умов в школах, щоб кожний учень знайшов себе, зрозумів до якої сфери діяльності він схильний, найбільш здібний.

Виходячи з “Концепції профільного навчання в старшій школі” основними завданнями профільного навчання є:

- створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки;
- виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору і оволодіння майбутньою професією;
- формування соціальної, комунікативної, інформаційної, технічної компетенції учнів на професійному рівні,

спрямування молоді щодо майбутньої професійної діяльності;

- забезпечення наступно-перспективних зв'язків між загальною середньою і професійною освітою відповідно до обраного профілю [3].

Загальною тенденцією розвитку старшої профільної школи є її орієнтація на широку диференціацію, варіативність, багатопрофільність, інтеграцію загальної і допрофесійної освіти.

Профіль навчання – це спосіб організації, диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів, він охоплює таку сукупність предметів як базові, профільні та курси на вибір; їх комбінація забезпечує гнучку систему профільного навчання, яка дає змогу старшокласникам обирати індивідуальну освітню програму.

Профільність навчання може бути реалізована як в межах одного навчального закладу так і в окремих класах або групах. Для учнів різних шкіл можуть створюватися міжшкільні профільні групи на базі міжшкільних навчально-виробничих комплексів, позашкільних навчальних закладів, професійно технічних навчальних закладів, в окремих школах, де можуть бути організовані профілі, такі, як технологічні, художньо-естетичні, спортивні. Профільні класи створюються за пропозицією ради загальноосвітнього навчального закладу на підставі рішення педагогічної ради за погодженням із місцевими органами державної виконавчої влади. Умовами для зарахування учнів до профільних класів є: бажання учнів, рекомендації психолога та конкурсної комісії, яка створюється у загальноосвітньому навчальному закладі. Будь-який старшокласник повинен мати можливість обирати ті предмети, вивчення яких він вважає потрібним для свого майбутнього.

В перспективності профільного навчання ніхто не сумнівається, але слід усвідомити, що перехід старшої школи на профільне навчання передбачає певні технології, спеціальну методику, що вимагає відповідної підготовки педагога. Мусить бути створене програмно-методичне забезпечення.

Досвід роботи вже створених закладів освіти нового типу (ліцеїв, гімназій, колегіумів), які зосереджують зусилля

учнів на поглибленому вивченні окремих предметів, котрі потрібні їм для подальшого навчання, свідчить про те, що такі навчальні заклади потребують спеціальної підготовки педагогічних кадрів.

Ми виходили з того, що в сучасних умовах профілізації старшої школи вчитель має не тільки сповіщати нову інформацію, систематизувати знання учня, набуті ним з різноманітних джерел, допомагати йому інтерпретувати їх для виконання навчальних завдань, самостійно здобувати й аналізувати інформацію, а й досягти високого рівня готовності до вирішення складних задач, обумовлених профілізацією старшої школи, усвідомлювати ті конкретні функції, які необхідні для керування цим процесом.

Таким чином, можна зробити висновок, що готовність майбутніх вчителів до профільного навчання старшокласників – це складне динамічне утворення психічних особливостей та моральних якостей особистості, що становлять основу професійної настанови на визначення оптимальних способів діяльності, на вирішення складних завдань, обумовлених профілізацією старшої загальноосвітньої школи та на усвідомлення конкретних педагогічних функцій по керівництву цим процесом.

Але не слід зводити суті цього поняття до єдиних проявів моральних чи психологічних якостей, властивостей особистості, чи проявів поведінки. Необхідно зазначити, що ступінь готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності в умовах профільного навчання буде залежати й від таких соціально-педагогічних характеристик особистості, як інтелектуальність, професійна ерудиція, комунікативність, рівень рефлексії, глибокі знання та педагогічні уміння, навички.

Зважаючи на думку І.М.Цимбалюка, котрий визначає професійну діяльність в умовах профільного навчання як складну організовану за особливими законами систему роботи вчителя [8], зауважимо, що для формування готовності до неї слід враховувати не тільки зовнішні критерії вчительської праці, а й неповторні форми організації діяльності, де б поєднувалися специфіка кожної конкретної ситуації, індивідуальні особливості самого вчителя, багатовимірні й різноманітні

характеристики учнів, реальні умови навчання, в тому числі вплив навколишнього середовища та багато інших параметрів. Саме вони зумовлюють потребу розгляду готовності з декількох боків: з одного боку готовності, яка включає в себе достатній рівень статистичних компонентів, психічних утворень, знань, умінь, навиків, тобто певний рівень професійно необхідного потенціалу, а з іншого боку – готовності як стану певної мобілізованості, функціональної настроєності на вирішення конкретних завдань за певних обставин.

З цього приводу М.І.Дьяченко, А.М.Столяренко виділяють два різновиди готовності: попередню, завчасну, потенційну та безпосередню, миттєву, ситуативну готовність [2].

Тому підготовка майбутніх вчителів повинна виступати як процес формування у них достатнього для професійної діяльності рівня попередньої готовності їхньої психіки та стійкої ситуативної готовності.

В результаті теоретичного обґрунтування досліджуваної проблеми ми виділили умови, котрі на нашу думку будуть позитивно впливати на формування готовності майбутніх вчителів до профільного навчання старшокласників:

1. У вищих навчальних закладах педагогічного профілю передбачити підготовку педагогічних кадрів з урахуванням потреб профільної школи, внести необхідні зміни у навчальні плани спеціалістів та магістрів, планувати необхідну спеціалізацію студентів і магістерські програми з профільного навчання старшокласників.
2. Одержання вищої педагогічної освіти повинно бути за кількома освітніми галузями, передбаченими державним стандартом загальноосвітньої школи.
3. Необхідно педагогічну діяльність у вищій школі організувати таким чином, щоб студенти могли не тільки опанувати потік інформації, виробляти і закріплювати знання й уміння, перетворюючи їх в інструмент практичної дії, але й діяти в професійних ситуаціях, здійснюючи пошук способів творчого вирішення навчально-пізнавальних завдань, які поставлені перед ними.

4. Надзвичайно важливим завданням є формування стійкої потреби майбутніх вчителів у систематичній роботі над собою для вдосконалення морально-психологічних якостей.

Отже у професійній підготовці сучасного вчителя велике значення має формування готовності майбутніх педагогів до профільного навчання старшокласників. Існує багато наробок щодо формування готовності до різних видів педагогічної діяльності, однак немає цілісної науково обгрунтованої теорії формування готовності до профільного навчання старшокласників, що є педагогічною проблемою, яка потребує подальшого дослідження.

Література

1. Біляк Б. Профільне навчання в загальноосвітніх закладах // Директор школи, ліцею, гімназії.– 2003. – №4. – С. 44-47.
2. Дьяченко М.И., Кандилович Л.О., Пономаренко В.Л. Готовность деятельности в напряженных ситуациях. Психологический аспект.– Минск: Университетское, 1985. – 206 с.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі // Освіта України. – 2003, – №8. – С. 4-5.
4. Котик М.А. Психология и безопасность. – Таллин: Валгус, 1981. – 363 с.
5. Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності.- К.: Вища школа, 1987. – 53 с.
6. Платонов К.К. Структура и развитие личности. – М.: Наука, 1985. – 256 с.
7. Сластьонін В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки. – М.: Просвещение, 1973. – 160 с.
8. Цимбалюк І.М. Підвищення професійної кваліфікації: психологія педагогічної праці.– К.: Професіонал, 2004. – 147 с.

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯК ПОКАЗНИК ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статтє рассматривается педагогическое творчество как показатель готовности будущего педагога к профессиональной деятельности.

The article deals with the pedagogical creative work as a showing of future teachers' readiness for professional activity.

Професійне зростання і становлення творчо зрілої особистості – складні, суперечливі і тривалі процеси. Результативність їх визначається здебільшого тим, на скільки людина, що обрала ту іншу професію, усвідомлює сутність професіоналізму, шляхи і способи його формування. Сучасні соціально-економічні зміни, потреба в якійсній освіті, стрімка інформатизація суспільства – усе це ускладнює вимоги до змісту професіоналізму сучасних фахівців. Високі вимоги висуваються до педагогічних кадрів, покликаних виконати соціальне замовлення у творчих, діяльних, спроможних нестандартно виконувати професійні функції людей.

У змісті професіоналізму сучасного вчителя значне місце відводиться творчості, готовності до творчої професійної діяльності. Педагогічна творчість стає найважливішою складовою професійної праці сучасного вчителя, а рівень його готовності до творчості визначає результативність педагогічної роботи.

Проблема творчості не нова. Дискусії навколо поняття “творчість” ведуться здавна, починаючи з античних часів. Перші спроби обґрунтувати закономірності творчості належать великим філософам стародавності: Архімеду, Геракліту, Сократу. Трохи пізніше їхні ідеї спробували розвинути у своїх роботах Р.Декарт, Ф.Бекон, Г.Лейбниц. Поєднує цих учених спроба пояснити процеси творчого мислення з філософських позицій. Проблема підготовки творчої особистості, пошуку шляхів реалізації творчої праці не одержали практичної реалізації через те, що соціальне замовлення на підготовку

навного досвіду і формування нових комбінацій знань, умінь, продуктів” [6,670]. У психології творчість визначається як діяльність, що породжує нові матеріальні і духовні цінності; створення чогось нового на основі перетворення пізнаного: нового результату або оригінальних шляхів і методів його отримання. Найбільш істотними характеристиками творчості є новизна і перетворення. Педагогічний аспект проблеми розкривається у працях В.І.Загвязинського, В.А.Кан-Каліка, Н.Д.Никандрова, М.М.Поташника, С.О.Сисоєвої та ін. “Творчість у педагогіці передбачає, насамперед, наукові відкриття, виявлення раніше не пізнаних закономірностей навчання і виховання, дослідницьку, експериментальну розробку високоефективних методик, що дозволяють виконувати завдання як сучасної школи, так і школи майбутнього. Але не тільки. На цьому ж рівні суспільної цінності знаходиться і новаторство в практиці, під яким ми розуміємо створення принципово нових дидактичних або виховних розробок, що дозволяють суттєво підвищити ефективність педагогічного процесу”, - пише М.М.Поташник [4,6-7].

Цілком слушно вчений говорить про взаємозалежність педагогічної творчості й ефективності педагогічного процесу. Зовсім не випадково останнім часом увагу вчених привертає проблема готовності сучасного вчителя до творчої діяльності.

Професійне становлення майбутнього педагога в сучасних умовах спрямоване на підготовку такого вчителя, який досконально володіє методикою і технологією педагогічного процесу, вміє реалізувати в педагогічній практиці нові ідеї, задуми, нестандартні способи досягнення поставлених цілей. Підґрунтям такої підготовки стає – формування творчої, духовно і морально багатой особистості вчителя.

Підготовка до творчої педагогічної діяльності поєднує в собі два аспекти: вдосконалення її змісту і технологій, що віддзеркалюють характер творчої педагогічної праці, і формування вчительського професіоналізму, сучасного вчителя, важливою характеристикою якого є готовність випускника до творчої педагогічної роботи.

Проблема готовності достатньо повно вивчена науковцями, особливо у психологічному, дидактичному плані. Мета нашої статті полягає в конкретизації особистісного змісту проблеми. Готовність до творчої діяльності ми розглядатимемо як складне особистісне утворення, певний рівень розвитку рис особистості майбутнього педагога, що забезпечують його спроможність нестандартно виконувати професійні функції.

Ми виходили з тези Л.В.Кондрашової, яка професіоналізм учителя розглядає у взаємозв'язку з готовністю майбутнього фахівця до професійної праці. Вивчаючи педагогічну діяльність як цілісний об'єкт, Л.В.Кондрашова основну увагу приділяє взаємозв'язку між елементами цього об'єкта. Головною системоутворюючою характеристикою, за Л.В.Кондрашовою, є морально-психологічна готовність випускника педагогічного університету до вчительської роботи. "Морально-психологічна готовність – це не тільки запас професійних знань, умінь і навичок, а й такі риси особистості, що забезпечують успішне виконання професійних функцій: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійна пам'ять, мислення, увага, педагогічна спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, тобто ставлення до явищ, подій, професійних обов'язків з погляду на моральні суспільні норми і вимоги обраної професії вчителя" [2,8-9].

Заслуга Л.В.Кондрашової полягає в тому, що вона вперше дає теоретичне обґрунтування морально-психологічної готовності до педагогічної діяльності як комплексної характеристики педагогічного професіоналізму; досліджує механізм формування педагогічного професіоналізму; розкриває складні зв'язки, у структурі його змісту між професійними установками, переконаннями і діяльністю, з одного боку, та інтелектуальними, вольовими і психофізичними – з іншого. Сутність морально-психологічної готовності випускників вищої педагогічної школи до професійної діяльності Л.В.Кондрашова розуміє як "складне особистісне утворення, що поєднує в собі ідейно-моральні і професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, самовладання, педагогічний оптимізм, налаштованість на

педагогічну працю, спроможність долати труднощі, самооцінку результатів цієї праці, потребу у професійному самовихованні, які забезпечують високі результати педагогічної роботи” [2,13]. У змісті цього особистісного утворення велике місце відводиться творчим здібностям.

Ми думаємо, що навчити творчості не можна, проте розвинути потребу нестандартного виконання професійних завдань, озброїти майбутніх педагогів способами творчої діяльності, створити умови для самореалізації творчої індивідуальності в педагогічному процесі цілком можливо.

Одним з важливих завдань навчального процесу вищої педагогічної школи є створення сприятливого для розвитку особистості студента, реалізації його творчого потенціалу, розкриття творчих можливостей і підготовки до різноманітної творчої діяльності освітнього середовища.

Формування індивідуального, творчого стилю діяльності майбутнього вчителя передбачає організацію систематичної цілеспрямованої роботи, яка ґрунтується на формуванні готовності студента до творчої діяльності.

Готовність до творчої педагогічної діяльності – це складне особистісне утворення, що поєднує в собі риси творчої особистості, емоційну і психологічну налаштованість, мотивованість творчої діяльності, певний багаж знань, які спрямовані на результативність педагогічної діяльності в цілому. Механізм педагогічної творчості містить у собі риси, що характеризують творчі здібності особистості майбутнього вчителя:

- абстрагування – здатність, відволікаючись від несуттєвого, формувати абстрактні поняття;
- емоційну стійкість, що забезпечує витримку і самовладання;
- здатність до ідентифікації себе з іншими;
- гнучкість мислення – здатність переключатися з однієї розумової операції на іншу;
- критичність мислення – здатність контролювати інформацію, що надходить, опірність шаблону;
- легкість генерування ідей – здатність створювати нові ідеї;

- професійно-педагогічне мислення, тобто таке мислення, що дозволяє проникати в причинно-наслідкові зв'язки педагогічного процесу, аналізувати свою діяльність, відшукувати науково обгрунтоване пояснення успіхів і невдач, передбачати результати роботи;
- перенос досвіду – здатність використовувати засвоєні зразки діяльності в новій ситуації;
- здатність розвивати ідею – вміння всебічно опрацювати ідею;
- творча уява – здатність створювати нові комбінації досвіду;
- відчуття проблеми – здатність самостійно виявляти проблеми.

Набір названих вище рис, їх визначеність підчас рішення педагогічних проблем дозволяє оцінювати ступінь готовності студентів до творчої вчительської праці.

Організація педагогічного процесу у вищій школі має спрямовуватися на розвиток рис, що складають творчий потенціал особистості майбутнього вчителя. При цьому важливо забезпечити студентам активну позицію, що дозволила б їм перетворитися з об'єкта на суб'єкт педагогічного процесу. Такий перехід можливий, якщо у процесі навчання спиратися на технологію, що розкриває основні головні факти творчого процесу:

а) логічний аналіз дійсності з використанням майбутніх знань;

б) розв'язання проблеми є, але особистість його не усвідомлює і не може пояснити;

в) вербалізація інтуїтивного розв'язання проблеми – виконавець намагається описати її;

г) формалізація знайденого рішення – обрано правильний принцип творчого розв'язання проблеми [3,79].

Введення до навчального процесу технології, що моделює творчу діяльність, вимагає дотримання сукупності умов, що сприяють становленню готовності студентів до творчої педагогічної роботи. Серед цих умов ми виокремлюємо:

- наявність у студентів позитивного становлення і стійкої потреби займатися творчою діяльністю;

- чітке усвідомлення студентами особливостей, змісту, засобів, форм і методів творчої діяльності вчителя;
- залучення студентів до активної творчої діяльності, яка має професійно-педагогічну спрямованість;
- чітке усвідомлення типових труднощів, що зустрічаються у творчій діяльності вчителя-практика, і оптимальних способів їх подолання;
- стійку потребу майбутніх педагогів у систематичній роботі над собою по удосконалення своїх творчих здібностей;
- професіоналізацію підготовки студентів до творчої діяльності;
- своєчасну діагностику рівнів розвитку в майбутніх педагогів творчих здібностей і вмінь організувати діяльність не тільки свою, але й своїх вихованців;
- створення здорового клімату в групі, на факультеті, атмосфери загальної зацікавленості у виконанні творчих функцій;
- високий професіоналізм педагогів вищої школи.

Таким чином, формування готовності майбутнього вчителя до творчої педагогічної праці є складним, динамічним, педагогічно керованим процесом. Від ступеня сформованості цього складного особистісного утворення багато в чому залежить рівень професіоналізму сучасного фахівця. Педагог, який опанував основи творчості, може максимально використовувати в професійній діяльності і повсякденному житті творчий потенціал власної особистості, буде найбільш затребуваним в умовах постійних змін у сучасному суспільстві. Тільки такий педагог у змозі підготувати всебічно розвитку, творчу особистість, відповідає новому соціальному запиту.

Література

1. Бердяев Н.А. Самосознание. – Л.: Лениздат, 1992. – 398 с.
2. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. – М.: Изд-во Прометей, 1990. – 160 с.
3. Падалка О.С., Нісімчук А.М., Смолюк І.О., Шпак О.Т. Педагогічні технології. – К.: Українська енциклопедія. – 1995. – 250 с.

4. Поташник М.М. Педагогическое творчество: проблемы и опыт. – К.: Радянська школа, 1988. – 192 с.
5. Таинственнее чем мир / Сост., авт. введения и комментариев В.В.Кларин, В.Н.Петрова. – М.: Знание, 1991. – 80 с.
6. Философский энциклопедический словарь. – М., 1983.

Н.В.Волкова

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Статья посвящена вопросу формирования информационной культуры личности в условиях стремительной информатизации общества.

The article deals with the question of forming of information culture of a personality in the condition of swift informatization of society.

Сучасне суспільство характеризується прискоренням темпом розвитку техніки, створенням нових інтелектуальних технологій, перетворенням інформації у найважливіший глобальний ресурс людства.

Інформація – відомості про світ, що нас оточує, про процеси що протікають у ньому, які сприймаються живими організмами, управляючими машинами та іншими системами. Інформація в перекладі з латинської мови означає: роз'яснення, виклад чого-небудь або відомості про щось. Таке поняття як опрацювання інформації з'явилося відносно нещодавно, але опрацювати інформацію люди почали ще у давні часи [4,32].

У сучасних умовах інформація розглядається як дещо самостійне, в одному ряду із такими категоріями як матерія та енергія. Так, А.Д.Урсул стверджує, що інформація виявляється не просто засобом, навіть атрибутом матерії і усіх її систем, і відіграє більш важливу роль в “житті” цих систем, у природі взагалі. Він відмічає, що інформація допомагає кардинальним чином змінювати всю структуру соціальної діяльності.

Інформаційна культура являється однією із складових загальної культури, пов'язана із соціальною природою людини і є продуктом її різноманітних творчих здібностей. Темпи інформації суспільства обумовлюють актуальність проблеми

формування інформаційної культури особистості. Концепція інформаційної культури особистості ґрунтується на трактуванні людини, яка створює та сприймає інформацію, а інформаційна культура особистості розглядається як інструмент засвоєння та адаптації до умов зовнішнього середовища і як спосіб гармонізації внутрішнього світу людини в ході засвоєння всього об'єму соціально-значущої інформації.

Можна виділити такі елементи інформаційної культури:

- уже добуті знання про природу, суспільство, мислення, техніку та способи діяльності;
- способи діяльності, які втілюються у вміннях та навичках особистості;
- досвід творчої пошукової діяльності по вирішенню нових проблем, які виникають перед суспільством;
- норми ставлення до світу, один одного і т.д.

Останнім часом набула розповсюдження думка про те, що звичайне (всіма прийняте) значення слова "інформація" є надто еластичним, широким. Тому було запропоноване таке значення: "міра певності в повідомленні".

Спочатку із покоління в покоління інформація передавалася усно. Це були відомості про фахові навички, наприклад, про прийоми полювання, опрацювання полювальних трофеїв, засоби землеробства та ін. Але потім інформацію стали фіксувати у вигляді графічних образів навколишнього світу. Так, перші наскальні малюнки тварин, рослин, людей з'явилися приблизно 20-30 тис. років тому.

Розпочатий пошук більш сучасних засобів фіксування інформації призвів до появи писемності. Спочатку люди записували розрахунки з покупцями, а потім написи і перше слово. Як носій інформації використовували різні матеріали. В Індії – пальмові листи, у Вавилоні – глиняні плитки, на Русі користувалися берестом. Писемність була новим кроком людства у сфері збереження і передачі інформації. Першим революційним явищем тут став вихід друкарського верстата, завдяки якому з'явилася книга і, у такий спосіб, стало можливе тиражування фахових знань, зафіксованих на матеріальному носіїві.

На сьогодні потоки книг, зливаючись з потоками технічної документації і багатотомної довідкової літератури, утворюють океани інформації. Цю інформацію необхідно зберігати і передавати споживачу, для чого потрібний мобільний і ємнісний носій.

Але книга є незручним, складним, дорогим, головне - "повільним" носієм інформації. Вона не може безпосередньо впливати на виробничий процес. Спочатку людині необхідно знайти потрібну йому книгу, засвоїти накопичені в ній знання, що пізніше зможуть дати поштовх подальшому виробництву. Збереження книг потребує величезних знань і спеціальних кліматичних умов, а їхня доставка споживачу пов'язана із значними витратами розмноженні багатьох примірників та великими транспортними перевезеннями. Книга як носій інформації сьогодні вже відстає від навального просування людства шляхом освоєння природи. Прогрес у цій діяльності зумовлений у першу чергу розвитком комунікацій, тобто зв'язком між людьми, потребує розширення впливу інфосфери та техносфери [5,72].

Інформаційні стосунки, які виникають під час одержання, використання, поширення та зберігання інформації, потребують розроблення моделі фахівця *інформаційного профілю*.

Підготовка таких спеціалістів і створення умов для здобуття освіти в галузі інформаційної діяльності визнається справою державної ваги [1].

Інформаційна культура будь-якого фахівця (особистості) - це культура сприйняття інформації. Даний елемент допускає можливість керування власною увагою. Безсумнівно, увага - процес, що має і рефлекторний, і вольовий варіанти, полегшує впровадження раціональних механізмів у його здійсненні. Кожна людина зосереджує увагу на інформації, що відбиває її інтереси, потрібна їй, що вражає своєю незвичайністю. Проте практично кожний з нас спроможний відсіювати інформацію, що не відповідає нашим внутрішнім настановам, очікуванням, хоча рівень усвідомленості такого відсіювання різний. Для когось неприйнятним буде інформаційне повідомлення, що негативно впливає на психічний стан і викликає неприємну

асоціацію, тож у результаті відсіювання цей вплив буде зведено до мінімуму. Іншому не важко абстрагуватися від красивих слів і зосередити увагу тільки на ідеї, відсіяти красивий малюнок і зрозуміти відвертий смисл виниклого впливу. Культура сприйняття припускає і звичку ознайомлення з інформаційним повідомленням у повному обсязі, і звичку не заперечувати трансльованій ідеї, не дослухавши її до кінця, проте багато що в цьому процесі залежить і від самого фахівця, від його знання особливостей і розмаїття рівнів інформаційної культури.

Коляда М.Г. говорить, що, маючи справу з інформацією, надто важливо:

- розуміти, яка інформація потрібна, де її шукати;
- відсіювати невірогідну, застарілу, непотрібну інформацію;
- на основі наявних знань і здобутої інформації по-новому, ясно й чітко уявляти предмет інтересу, виробляти нові знання про різноманітні процеси;
- ділитися своїми знаннями з навколишніми, зокрема створюючи свої джерела інформації (наприклад, свій Web-сайт в Інтернеті);
- усе перераховане важливо робити ефективно, використовуючи для цього сучасні інформаційні технології;
- усе перераховане важливо вміти робити як одному так і в команді, з використанням як розподіленої індивідуальної, так і колективної діяльності [2,76-77].

Інформаційна культура визначає зміст думок, поведінку й характер практичної діяльності людей. Саме інформаційна культура покликана гармонізувати внутрішній світ суб'єкта, виробляючи раціональну інформаційну поведінку, завдяки чому він (суб'єкт) може досягти рівноваги в інформаційному взаємообміні з комп'ютерним і телекомунікаційним середовищем. Інформаційна культура – явище соціальне, тісно пов'язане з загальною культурою особистості й суспільства.

Об'єктом інформаційної культури є процеси інформаційної взаємодії суб'єктів і соціальних груп. Для інформаційного спеціаліста (документознавець, бібліотечний спеціаліст, інформаційний менеджер) інформаційна культура є основою професіограми, а її складові входять до ядра професійних знань, умінь і навичок. Структура інформаційної

культури суб'єкта повинна включати: елементи комунікативної, лексичної, інформаційно-правової, книжкової культури, культури наукового дослідження й розумової праці, культуру використання нових інформаційних технологій.

Інформаційна культура як особистості, так і суспільства ґрунтується на гармонізації внутрішнього світу окремих членів суспільства в перебігу освоєння всього обсягу соціальної інформації. Особливо це стосується інформаційних працівників, які повинні підтримувати "екологію інформаційного середовища", яку розумітимемо як взаємини між об'єктами соціальних комунікацій між собою і з навколишнім інформаційним середовищем, а також підтримання якості цього середовища, зокрема мережі "Інтернет" як у плані подання інформації в мережу, так і в плані пошуку в ній інформації для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Існує три основних аспекти, характерні для інформаційного суспільства:

- *технічний* – вся апаратно-технічна база інформатики;
- *програмний* – усі програмні продукти інформатики;
- *комунікаційний* – усі види комп'ютерних мереж з їхньою можливістю передачі інформації, усі види телефонного і факсимільного зв'язку.

У період переходу до інформаційного суспільства крім розв'язання згаданих вище проблем необхідно підготувати людину до швидкого сприйняття й опрацювання великих обсягів інформації, оволодінню нею сучасними засобами, методами і технологією роботи. Крім того, нові умови роботи породжують залежність інформованості однієї людини від інформації, придбаної іншими людьми. Йдеться про те, що людина повинна мати певний рівень культури щодо дій з інформацією. Для відображення цього факту був уведений термін інформаційна культура.

Інформаційна культура має різні тлумачення: як розуміння сучасної картини світу, як компетентність і здатність працювати з інформацією і людьми і т. ін. Нам здається, що найповніше поняття інформаційної культури визначив В.Н.Михайловський [3]. Він вважає, що це новий тип

спілкування, який дає можливість вільного виходу і доступ до інформаційного буття на всіх рівнях від глобального до локального, новий тип мислення, що формується в результаті звільнення людини від рутинної інформаційно-інтелектуальної роботи. Серед рис, що визначають цей тип мислення, вже сьогодні яскраво виявляється орієнтація на саморозвиток і самонавчання.

Інформаційна культура не тільки визначає тип поведінки, але і висуває вимоги до відповідальності самовизначення людини. Ці вимоги до рівня інформаційної культури реалізуються в процесі навчання й практики і формують певний соціальний характер, який визначає вимоги до типу мислення, до світосприйняття, потребує розвитку інтелектуальних, комунікативних якостей.

Для вільної орієнтації в інформаційному потоку людина повинна досягти певного рівня інформаційної культури як складової частини загальної культури. Інформаційна культура пов'язана із соціальною природою людини. Вона є продуктом різноманітних можливостей людини і виявляється в таких аспектах:

- у конкретних навичках щодо використання технічних пристроїв (від телефону до персонального комп'ютера і комп'ютерних мереж);
- у здатності і готовності використовувати у своїй діяльності комп'ютерні інформаційні технології, базовою складовою яких є численні програмні продукти;
- в умінні витягати інформацію з різноманітних джерел: як із періодичної преси, так і з електронних комунікацій, подавати її в зрозумілому вигляді і вміти її ефективно використовувати;
- у володінні основами аналітичної переробки інформації;
- в умінні працювати з різноманітною інформацією;
- у знанні особливостей інформаційних потоків у своїй сфері діяльності.

Інформаційна культура вбирає в себе знання з тих наук, що сприяють її розвитку і пристосуванню до конкретного виду діяльності. Невід'ємною частиною інформаційної культури є знання нових інформаційних технологій й уміння їх

застосовувати як для автоматизації рутинних операцій, так і в неординарних ситуаціях, що потребують нетрадиційного творчого підходу.

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що необхідно створювати всі необхідні умови, що сприятимуть формуванню своєрідної культури спілкування в сучасному інформаційному суспільстві, і, як наслідок, формування інформаційної культури, як однієї з важливих складових духовного світу людини, яка буде жити у світі, де той, "хто володіє інформацією, той володіє світом".

Література

1. Закон України про інформатизацію № 2657-ХІІ від 2 жовт.1992р.// Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48. - С.650.
2. Коляда М.Г. Інформаційна культура економіста в умовах ринкової економіки.// Педагогіка і психологія.-2003.№2.- С.73-80.
3. Михайловский В.Н. Формирование научной картины мира и информатизация. – Спб: Петрополис,1994.-56с.
4. Ракитов А.И. Философия компьютерной революции.М.1991.
5. Урсул А.Д. Ноосферная модель науки и образования XXI века. // Социально-политический журнал. М., 1996. - №4.- С.75.

Е.С.Полякова

ИНТЕНСИФИКАЦИЯ МУЗЫКАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

У статті розглядаються два шляхи інтенсифікації музично-педагогічного процесу у вищій школі: а) вдосконалення системи освіти; б) зміна методологічних підходів. Ресурсами інтенсифікації в руслі холистско-синергетичного підходу стоять: державна підтримка, опора на новітні наукові дослідження, особистісні потенції педагогів і студентів, закономірності музично-педагогічного процесу.

Two ways of the intensification of a musical and pedagogical process at higher educational institutions are examined